

MILLENARIANISM AND LIMINALITY IN ANDREI CODRESCU'S MESSI@H

Mihai Ion

Assist. Prof., PhD, "Transilvania" University of Brașov

Abstract: The analytical approach—initiated with the study “Hybrid Identity and Liminal Elements in the Biography and Work of Andrei Codrescu” and then developed in “Libertinism as Liminal Experience in the Novel Casanova in Bohemia by Andrei Codrescu” (both studies having been presented at the previous editions of the International Conference on “Literature, Discourse and Multicultural Dialogue”)—is further extended in the present paper. The novel Messi@h—whose plot is set at the threshold between the former and current millenniums (a liminal time by its transient nature), in a carnivalesque setting of disguise and identity uncertainty, with a heroine of hybrid nature in terms of gender and race—enriches, through these examples and many more, the inventory of liminal elements that occur in the fiction of the Romanian-American writer Andrei Codrescu.

Keywords: millenarianism, messianism, exile, liminality, identity “masks”.

Societățile umane – de la formele incipiente ale comunităților primitive la complexe structuri socio-politice actuale – au fost, sunt și vor fi bântuite în egală măsură de obsesia ineluctabilă a extincției lumii, obsesie amplificată paroxistic la finele fiecărui secol ori mileniu.

În ultimii ani, tot mai multe scenarii „preapocaliptice“ au alimentat angoasele sfârșitului lumii, precum explozia demografică, experimentele genetice, diminuarea stratului de ozon, efectul de seră, amenințarea unei conflagrații nucleare, proliferarea terorismului, exploziile solare ori scadența eshatologică a planetei previzionată de străvechiul calendar mayaș. Toate aceste simptome ale declinului sunt specifice unei etape *liminale*, de trecere a lumii într-o nouă paradigmă culturală.

În celebra sa lucrare, *Nostalgia originilor*, Mircea Eliade semnala atracția inerentă naturii umane spre mesianism¹ și observa sporirea interesului cercetătorilor pentru studiul mișcărilor milenariste² și al utopiilor:

¹ „Credință într-un mântuitor divin al lumii care apare în dogmele mozaice și creștine“ (www.dexonline.ro).

² „Credință mistică într-o «împărăție de o mie de ani a lui Dumnezeu» pe pământ, asociată uneori cu idei egalitarist-utopice“ (www.dexonline.ro).

„În ultimii zece ani a crescut considerabil numărul lucrărilor despre diversele milenarisme și diferitele forme de utopie. Acest lucru este valabil nu numai cu privire la studiile asupra mișcărilor mesianice și profetice primitive între care cele mai renumite sunt cele cunoscute sub numele de «cargo cults» –, ci și în legătură cu cercetarea mesianismelor de origine iudeo-creștină, de la începutul erei noastre până la Renaștere și la Reformă, precum și despre lucrările tratând despre implicațiile religioase ale descoperirilor geografice și ale colonizării, în principal colonizarea celor două Americi“³.

Milenarismul combină nostalgia Vârstei de aur a umanității cu utopia construcției unei lumi superioare. Ca atare, orice proiect milenarist presupune restaurarea lumii în puritatea și armonia sa originală, după tiparul edenic. Pentru reactualizarea începuturilor este nevoie, însă, de activism, implicare, impuls anarhic: „Paradisiac și utopic totodată – mai curând paradisiac în intențiile sale și mai curând utopic în materializările sale –, milenarismul se caracterizează de asemenea și mai ales prin spiritul său revoluționar. El nu se mulțumește să *viseze* la o vârstă de aur perimată sau la o oarecare vagă utopie, ci își propune pur și simplu să *spargă* lumea așa cum este ea și să anihileze istoria“⁴.

Este ceea ce fac coloniștii, în demersul lor de renovare a vechii lumi din care provin. Mircea Eliade identifică în dinamica „eshatologiei milenariste a pionierilor Americii“⁵ motorul care a susținut procesul de cucerire și transformare a Lumii Noi. Astfel, primii exploratori au pornit în căutarea Paradisului terestru de peste Ocean cu sentimentul îndeplinirii unui rol crucial în istoria mântuirii. Odată colonizat, teritoriul Americii „a devenit locul privilegiat unde puritanii trebuiau să desăvârșească Reforma, considerată eșuată în Europa“⁶. Atlanticul a ajuns să separe o lume nouă, paradisiacă, a omului „adamic“, de o străveche Europă infernală, poluată moral de luxul și viciul aristocrației.

Într-un arc peste timp, romanul *Mesi@* (publicat în limba engleză în 1999) ne propune un amplu scenariu milenarist, revizuit și adus la zi. Cartea este un savuros inventar parodic al tuturor angoaselor, bizareriilor și extazelor care însoțesc sfârșitul celui de-al doilea mileniu. „Firele“ epice se împletesc într-o narațiune complexă și ciudată, transgresând frecvent granițele

³ Mircea Eliade, „Paradis și utopie: geografie mitică și eshatologie“, în *Nostalgia originilor*, trad. de Cezar Baltag, Editura Humanitas, București, 1994, p. 141.

⁴ Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, trad. din franceză de Tatiana Mochi, Editura Humanitas, București, 2000, p. 154.

⁵ Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 157.

⁶ *Ibidem*.

realului și „colcăind“ de personaje diverse – deopotrivă carnale și digitale – angrenate fie în distrugerea lumii, fie în salvarea ei de la extincție.

După cum sesiza Andreea Deciu într-o recenzie, romanul lui Codrescu „este o colecție, sau chiar un fel de muzeu narativ al secolului XX, pentru că în el se regăsește un inventar uluitor de rețete literare, de personaje, tehnici, stiluri, intrigi, estetici“⁷ puse la dispoziție cititorului, în spirit postmodern. Vorbind apoi despre strategiile autorului în structurarea materialului epic, Andreea Deciu remarcă faptul că acesta „construiește un eșafodaj narativ aparent complicat, apelând la strategiile deja «clasice» ale vremii noastre, din care lipsește, în mod fericit aș spune, doar așa numita autoreferențialitate. Povestea se spune de la sine, fără intruziunile unui autor pus pe mărturisiri personale, sau dornic să participe la viața propriilor personaje“⁸.

Romanul *Mesi@* reușește să surprindă în tușe burlești portretul unei Americi sufocate de toate stereotipiile ei, ce stă „sub un inedit semn al turnului Babel“⁹, cu o spiritualitate secătuită și segregată în tot soilul de facțiuni religioase, de la Corul Îngerilor Dintâi și campaniile de televanghelizare ale venalului reverend Mullin la secta de motocicliști care venerază Răstignirea lui Iisus prin complicate ritualuri de *body-piercing*, ori grupul de „tineri plini de tatuaje și cercei, pe care *Times-Picayune* îi numea «Oamenii întunericului», dar pe care toată lumea îi știa drept Umbrele“¹⁰. Codrescu ne prezintă o lume de film, construită din „prefabricate“ *hollywood*-iene, după tiparul maniheist al luptei Binelui cu Răul. De altfel, analizând cartea, Iulian Băicuș observă influențele de tip *pulp fiction* și *comics* (benzi desenate) prezente în acest roman: „Cititorul atent va regăsi în figura reverendului Mullin trăsăturile eroilor negativi din seria nesfârșită a superproducțiilor hollywoodiene *Batman și Robin* a anilor '90, va depista influențele policier-urilor sângeroase, dar totodată va simți acel efect de ecou controlat adăugat de parodia întotdeauna bine temperată“¹¹.

În centrul cărții se află figurile a două eroine, fiecare cu propria ei poveste. Felicity Le Jeune este o creolă orfană din New Orleans, crescută de bunica sa nonagenară, pe care televanghelistului Mullin o convinge să-i cedeze, pe patul de moarte, un bilet câștigător la

⁷ Andreea Deciu, „Milenarisme“, în *România literară*, nr. 35, 1-7 sept. 1999, articol disponibil la adresa web: <http://www.romlit.ro/milenarisme>.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Rodica Grigore, „Între Mesia și Șeherezada sau De la Lumea Nouă la Lumea Veche și înapoi“, recenzie disponibilă la adresa web: <http://rodicagrigore.blogspot.ro/2010/05/andrei-codrescu-mesi.html>.

¹⁰ Andrei Codrescu, *Mesi@*, trad. din limba engleză și note de Ioana Avădani, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 25.

¹¹ Iulian Băicuș, „Andrei Codrescu, digitally yours“, în *Observator cultural*, nr. 21, iulie 2000, disponibil la: http://www.observatorcultural.ro/Andrei-Codrescu-digitally-yours*articleID_5704-articles_details.html.

loterie în valoare de două milioane de dolari, în schimbul iertării păcatelor. Cealaltă protagonistă, Andrea Isbik, orfană și ea, este o tânără bosniacă din Sarajevo, care a cunoscut toate supliciile războiului iugoslav înainte să ajungă la mănăstirea Sfânta Hildegard din Ierusalim. Așa cum notează Andreea Deciu, „coordonatele spațiale ale narațiunii sunt doar aparent mai precise decât cele temporale, de fapt circumscriu un univers vast, simbolic, concentrat în New Orleans și în Ierusalim, unde se află Andrea. Atât New Orleans, cât și Ierusalim sunt toposuri ale diversității tensionate, aici istoria e alcătuită din straturi-straturi, fiecare suprapunându-se peste un altul, amenințând să îl înghită și să îl uzurpe”¹².

Într-adevăr, New Orleans este un *omphalos* carnavalesc, o lume a măștii, dedublării și disimulării, a tensiunii identitare care se reflectă, de altfel, în hibriditatea (și, implicit, *liminalitatea*) eroinei în termeni de gen și rasă: ea este deopotrivă bărbat și femeie (lesbiană), albă și neagră (creolă). În plus, Felicity se află într-o permanentă negociere a propriei identități, prin repetatele ei evaziuni în ciber spațiu (zonă *liminală*, de „prag“ între materie și spirit) și selectarea unuia dintre avatarii săi preferați, – Fecioara Maria, Șeherezada sau Jeanne d’Orleans –, în timp ce partenerii săi virtuali sunt când prima femeie pilot, Amelia Earhart, când poetul latin exilat, Ovidiu. În lumea ciberidentității, Felicity poate împrumuta diferite măști sociale în forma unor celebre figuri istorice – o metaforă a felului în care sinele nostru se construiește în raport cu noi înșine și cu ceilalți. De altfel, jocul de măști al eroinei este proiecția în spațiul ficțional a însăși biografiei autorului, care găsea delicii intelectuale în jonglatul cu identități auctoriale.

În esență, materia epică a romanului este împărțită în două planuri narative întrepătrunse, fiecare urmărind evoluția separată a unei eroine până în punctul întâlnirii lor, într-un New Orleans de proporții cosmice.

În calitatea ei de detectiv particular, Felicity este angajată de unchiul său excentric, maiorul Notz, pentru a rezolva dispariția misterioasă a tinerei actrițe Kashmir Birani, prezentatoarea variantei indiene a emisiunii *Roata norocului*, despre care se crede că poate fi salvatoarea omenirii, aflate în pragul colapsului la sfârșit de mileniu. Pornită pe urmele femeii dispărute, Felicity ajunge în final, după tot felul de tribulații, să-și descopere sinele și propria natură mesianică. Nu întâmplător, avatarul sub care pătrunde de multe ori în lumea virtuală se numește „Mesia“. Privind lumea cu mefiență, fiind dezamăgită de toate coordonatele biografiei sale: singurătatea la care a ajuns în urma dispariției părinților, a bunicii rătăcite în secta baptistă,

¹² Andreea Deciu, „Milenarisme“, în *rev. cit.*

a prietenului mort în urma unei supradoze de heroină, lipsa împlinirii sexuale („Spune-i lui Dumnezeu, șopti ea, să-mi dăruiască și mie un orgasm“ – i se adresează bunicii pe patul morții), faptul că răposata Grandmère s-a lăsat cu naivitate înșelată de diabolicul reverend Jeremy „Elvis“ Mullin, lipsind-o pe nepoata sa de șansa unei vieți materiale confortabile – toate acestea fac din Felicity un personaj tragic, în ciuda semnificației tonice a onomasticii sale („fericire“). Protagonista „speră în salvarea omenirii, ca ultimă nădejde că în felul acesta își va găsi propria ei salvare. O soluție cam ciudată de mântuire de sine, dar cu atât mai impresionantă, căci dincolo de tot umorul și parodicul romanului, Felicity are un distinct aer tragic“¹³. Evenimentele cruciale din viața ei au lăsat un trup golit pe jumătate, după cum resimte și mărturisește însăși eroina, în dialogurile purtate cu unchiul său.

La celălalt capăt al lumii și al cărții se află Andrea, eroina complementară, și ea un simbol al complexității și instabilității naturii umane în contextul panicii generalizate și al fervorii milenariste de la sfârșitul secolului. Ajunsă la Ierusalim în circumstanțe mai degrabă ezoterice, ea va locui o vreme între zidurile mănăstirii de rit catolic Sfânta Hildegard (un spațiu *liminal*, de confluență și amalgamare a unor diverse doctrine religioase, unde se reunesc liderii spirituali ai lumii în încercarea de a hotărî soarta omenirii, prin invocarea marilor Minți Luminate ale istoriei). Andrea este o adolescentă foarte inteligentă, având o uimitoare înclinație pentru limbi străine și filozofie, dar și o persoană extrem de carismatică, fiind capabilă de a vrăji, prin magnetismul ei straniu, orice muritor, de la grupul de înțelepți găzduiți de așezământul măicuțelor ursuline la întreaga populație a Israelului (prin intermediul versiunii locale a celebrului spectacol de televiziune, *Roata norocului*). Este evident harul profetic cu care eroina e înzestrată, însă doar întâlnirea din final cu Felicity, jumătatea sa, va realiza pe deplin natura mesianică a personajelor. Făcând o paralelă între cele două planuri narative întrepătrunse, Andreea Deciu notează:

„Capitolele despre Andrea sunt profund diferite de cele având-o în centru pe Felicity: umorul lui Codrescu e mai subtil și mai licențios, tocmai pentru că e aparent cenzurat. Două călugărițe ardelence, Rodica și Maria, sunt personaje importante în intriga desfășurată la mănăstire, prin felul în care cele două femei simple și frenetic încrezătoare în Dumnezeu devin un fel de ecou al întâmplărilor, reverberând semnificațiile, dar totodată amplificând, nuanțând, sau dimpotrivă, înțelegând greșit și astfel parodiind implicit evenimentele“¹⁴.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

La polul opus al ecuației narative de tip maniheist se află principiul Răului, ilustrat admirabil de figura malefică a reverendului Mullin. Pornit în recrutarea de suflete cu aceeași aviditate malignă cu care a acumulat o avere frumoasă, televanghelistul o va hipnotiza și răpi pe eroină, în încercarea de a neutraliza acțiunile acesteia de recuperare a sumei de bani pe care predicatorul i-o datorează: „Atingerea sa fu mai ușoară decât ar fi vrut; se lăsă pe mâna lui Mullin ca un fluture. Și atunci el făcu ceva încă și mai uimitor: își strecură brațul în jurul taliei ei. Mîntea ei, luată prin surprindere, strigă un avertisment, dar era prea târziu. Orice fir de gândire se scursese din ea”¹⁵. În această stare abulică, Felicity este „înscrisă” la Școala pentru Dezvoltare Mesianică patronată de pastor, prin care acesta intenționează să instruiască viitorii agenți ai apropiatului Armagedon: „Școala pentru Dezvoltare Mesianică are drept scop să aducă la maturitate potențialul mesianic pe care îl aveți fiecare. [...] Pe măsură ce vă veți dezbrăca, încetul cu încetul, de eurile voastre fizice și de amintirile voastre pământești, veți descoperi strălucirea adevărului”¹⁶ – perorează unul dintre instructorii școlii, descriind extrem de plastic stadiul *liminal* al inițierii novicei prin abolirea vechilor determinări existențiale. După ce este scoasă din starea de „fericire involuntară” de către încarnarea spiritului lui Nikola Tesla, eroina ajunge într-un bar de striptease sub numele de scenă „Șeherezada”, unde o întâlnește pe Andrea, *dublul* său, „împreună alcătuind însăși esența animei, a feminității consistente”¹⁷. În final, după previzibila stârpire a Răului, lumea veche este cuprinsă de euforia *liminală* a carnavalului Mardi Gras, un timp interstițial al suprimării ordinii curente, al destructurării, ce face trecerea spre o nouă structură: o lume a călătoriilor în ciber spațiu, intermediată de simbolicul New Jerusalem Café – localul proaspăt înființat al celor două protagoniste. Vorbind despre atuurile acestei cărți, Andreea Deciu remarcă:

„Ce mi se pare cu adevărat surprinzător și extrem de interesant la romanul lui Andrei Codrescu este faptul că poate avea atât de multă substanță filozofică în plină desfășurare parodică. [...] Însă ca orice parodie inteligentă, *Messi@h* lui Codrescu e doar parțial ironică: la un anumit nivel al textului, întrebările rostite, despre identitate, istorie, rase, singurătate și chiar mântuire, așteaptă cu adevărat un răspuns”¹⁸.

¹⁵ Andrei Codrescu, *op. cit.*, p. 270.

¹⁶ *Ibidem*, p. 339.

¹⁷ Ruxandra Cesereanu, „*One man show*: Andrei Codrescu”, în *Steaua*, nr. 1-2, 2007.

¹⁸ Andreea Deciu, „Milenarisme”, în *rev. cit.*

Într-adevăr, cartea combină exemplar elementele ludice cu inserțiile filozofice, într-un text în care parodia este doar o mască în marele carnaval al salvării. Ultima soluție a mântuirii pare să fie cea oferită de Ruxandra Cesereanu, meditănd pe marginea acestui mare roman:

„*Mesia* este un text de excepție care, dacă ar fi publicat și în alte limbi decât cea engleză și română, sunt convinsă că ar face carieră planetară. Nu în ultimul rând trebuie precizat că este vorba despre o carte a poveștilor, cu și despre povești, unde toată lumea narează și epicizează, scornește și inventează povești. Și, de fapt, morala aceasta și este: că lumea poate fi salvată doar astfel, prin povești!“¹⁹.

Bibliografie

1. Băicuș, Iulian, „Andrei Codrescu, digitally yours“, în *Observator cultural*, nr. 21, iulie 2000.
2. Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, trad. din franceză de Tatiana Mochi, Editura Humanitas, București, 2000.
3. Cesereanu, Ruxandra, „*One man show: Andrei Codrescu*“, în *Steaua*, nr. 1-2, 2007.
4. Codrescu, Andrei, *Mesi@*, trad. din limba engleză și note de Ioana Avădani, Editura Polirom, Iași, 2006.
5. Deciu, Andreea, „Milenarisme“, în *România literară*, nr. 35, 1-7 sept. 1999.
6. Eliade, Mircea, „Paradis și utopie: geografie mitică și eshatologie“, în *Nostalgia originilor*, trad. de Cezar Baltag, Editura Humanitas, București, 1994.
7. Grigore, Rodica, „Între *Mesia* și *Șeherezada* sau De la Lumea Nouă la Lumea Veche și înapoi“, disponibil la: <http://rodicagrigore.blogspot.ro/2010/05/andrei-codrescu-mesi.html>.

¹⁹ Ruxandra Cesereanu, „*One man show: Andrei Codrescu*“, în *rev. cit.*